

УДК 377.124.8:005

DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2023-5\(212\)-97-107](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2023-5(212)-97-107)

Шевчук Світлана Степанівна,

старша викладачка кафедри методики професійної освіти та соціально-гуманітарних дисциплін,

Білоцерківський інститут неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України, Україна

Svitlana Shevchuk,

Senior Lecturer of the Department of Methods of Professional Education and Social and Humanitarian Disciplines,

Bila Tserkva Institute of Continuous Professional Education

SIHE "University of Education Management" NAES of Ukraine, Ukraine

E-mail: shevchukbinpo@ukr.net

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0001-6260-3323>

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

A *В умовах адаптації системи освіти і науки України до європейських норм і стандартів головним аргументом і принципом державної освітньої політики стає забезпечення належної якості підготовки кваліфікованих фахівців шляхом визначення домінуючого напрямку модернізації освітнього процесу в усіх ланках професійної освіти – професійно-технічної, передвищої фахової, вищої професійно-орієнтованої.*

Нині для ефективного формування професійної компетентності педагога, зокрема її психолого-педагогічного та науково-методичного складників, стає необхідним запровадження ефективних освітніх технологій, які б забезпечували: орієнтацію педагогічних працівників на проектування індивідуальної траєкторії професійного саморозвитку, формування рефлексії власної педагогічної діяльності й готовності до використання сучасних форм, методів і засобів навчання, реалізацію всесвітньої доктрини «освіти впродовж всієї професійної кар'єри», «освіти впродовж життя» та дотримання концепції неперервної освіти. Саме тому виникає необхідність використання нових технологій комплексного педагогічного контролю та оцінювання результатів освітньої діяльності в умовах неперервної освіти, коли основною метою є підвищення внутрішньої мотивації до професійного розвитку, сприяння активності та самостійності педагога, забезпечення можливості навчання, взаємонавчання та самоосвіти.

Ключові слова: атестація; інтегральна компетентність; компетентнісний підхід; Національна рамка кваліфікацій; оцінювання результатів освітньої діяльності; педагогічний контроль; портфоліо; якість освіти

Modern approaches to assessing the level of competence of vocational education teachers

S *The main argument and principle of the state educational policy is ensuring the proper quality of training of qualified specialists by determining the dominant direction of modernization of the educational process in all links of professional education – vocational and technical, advanced professional, and higher professional oriented, in the context of the adaptation of the system of education and science in Ukraine to European norms and standards.*

It is necessary to introduce effective educational technologies that would ensure the orientation of pedagogical workers on the design of an individual trajectory of professional self-development, the formation of reflection on one's own pedagogical activity and readiness to use modern forms, methods and means of education, implementation of the worldwide doctrine of "education throughout the entire professional career", "education throughout life" and adherence to the concept of continuous education for the effective formation of a teacher's professional competence, in particular its psychological-pedagogical and scientific-methodological components. Therefore, there is a need to use new technologies of complex pedagogical control and evaluation of

the results of educational activities in the conditions of continuous education, when the main goal is to increase internal motivation for professional development, promote the activity and independence of the teacher, and ensure the possibility of learning, mutual learning, and self-education.

Keywords: *attestation; integral competence; competence approach; National Framework of Qualifications; evaluation of the results of educational activity; pedagogical control; portfolio; quality of education*

Актуальність проблеми. Інтеграційний освітній процес полягає в упровадженні європейських норм і стандартів в освіті і науці України, розширенні її власних культурних і наукових досягнень в ЄС. Дані кроки спрямовані на зміцнення в Україні європейської культурної ідентичності й посилення інтеграції у загальноєвропейське інтелектуальне освітнє середовище. Особливо важливим є виконання сумісних культурних, наукових і освітніх проєктів, залучення українських педагогів, учених і фахівців до загальноєвропейських програм наукових і освітніх досліджень.

Успішність розвитку змісту і технологій професійної підготовки кваліфікованих фахівців у вітчизняних закладах професійної освіти значною мірою залежить від ефективності скорочення невідповідності якості освіти і вимог, які пред'являють до неї роботодавці та ринок праці. У цьому разі особливої актуальності набуває проблема підвищення відповідальності закладів освіти за кінцеві результати освітньої діяльності. Серед пріоритетів, які визначені перед системою професійної освіти її соціальними партнерами, особливе місце займає забезпечення належної якості підготовки фахівців.

Необхідність переходу до компетентнісно-модульної парадигми професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників для різних галузей промисловості і сфер обслуговування та запровадження в освітній процес закладів професійної освіти елементів дуальної форми навчання зумовлені запитами сучасного ринку праці, що потребує кваліфікованих кадрів. Запровадження нової системи формування професійних компетентностей, створення інноваційного освітнього простору видається можливим за умови реалізації інноваційних підходів і технологій у професійній освіті. Важливою ланкою в реалізації означених завдань є створення ефективної системи педагогічного контролю та оцінювання як інструментів підвищення якості професійної підготовки кваліфікованих фахівців.

Професійна діяльність сучасного педагога професійної освіти насичена як звичними, так і незапланованими, мінливими ситуаціями, що потребують оперативного прийняття рішення і неоднозначності в їхній інтерпретації. Зазначене вимагає від педагогічних працівників володіння глибокими професійними знаннями, вміннями обговорювати й обмірковувати професійні проблеми; аргументувати власні позиції, приймати рішення та доводити їх до відома партнерів; організувати професійний безпосередній та опосередкований діалог із колегами, партнерами, обирати поведінкові стратегії, адекватні професійній комунікативній ситуації тощо. Рівень опанування зазначеними вміннями всіма суб'єктами освітнього процесу і визначає ефективна система педагогічного контролю й оцінювання рівня їхньої професійної компетентності.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Відповідно до Закону України «Про вищу освіту», схваленого Верховною Радою України за № 2299 від 18.12.2019 року, поняття «якість вищої освіти» розглядається наступним чином: «Якість вищої освіти – сукупність якостей особи з вищою освітою, що відображає її професійну компетентність, ціннісну орієнтацію, соціальну спрямованість і обумовлює здатність задовольняти як особисті духовні і матеріальні потреби, так і потреби суспільства. Якість освітньої діяльності – сукупність характеристик системи вищої освіти та її складових, яка визначає її здатність задовольняти встановлені і передбачені потреби окремої особи або(та) суспільства» [4].

Забезпечити необхідну якість професійної освіти неможливо без належного, об'єктивного, надійного оцінювання результатів професійної підготовки фахівців, перевірки адекватності застосування засобів, методів, форм, педагогічних технологій вимогам особистісно-орієнтованої компетентнісної концепції.

Аналіз попередніх досліджень із визначеної проблеми свідчить, що аспекти моніторингу, діагностики, контролю результатів навчання здобувачів професійної освіти та оцінювання

рівня професійної компетентності педагогічних працівників відображено у значній кількості ґрунтовних наукових праць [2; 3; 6; 7; 8]. Натомість поки що педагогічною наукою не напрацьовано докладних і, разом з тим, зручних у застосуванні методик, технологій оцінювання результатів компетентісно-орієнтованої підготовки кваліфікованих фахівців. Відтак, педагогічні працівники часто інтуїтивно, на основі усталеного роками діагностичного інструментарію оцінюють результати навчання, які не завжди говорять про якість підготовки фахівців, про рівень опанування здобувачами освіти ключовими компетентностями – динамічним поєднанням знань, розумінь, умінь і здатностей. Указані положення переконують, що обґрунтування теоретичних і методичних засад оцінювання рівня професійної компетентності педагогічних працівників та якості підготовки кваліфікованих фахівців у закладах професійної освіти нині є вкрай актуальним науковим завданням.

На колегії Міністерства освіти і науки України, яка відбулась 20.05.2018 року, було схвалено проєкт Концепції реалізації державної політики у сфері професійної освіти «Сучасна професійна освіта» на період до 2027 року (від 12 червня 2019 р. № 419-р), мета якої – проведення системної реформи професійної освіти, відповідно до якої була визначена основна проблема сучасної професійної освіти – невідповідність підготовки кваліфікованих кадрів потребам особи, національної економіки та суспільства. Розв’язання цієї проблеми передбачається здійснити шляхом проведення системної реформи професійної (професійно-технічної) освіти, зокрема децентралізації системи управління та диверсифікації джерел фінансування, модернізації її структури та змісту, оновлення нормативно-правового забезпечення, а також застосуванням сучасних підходів до моніторингу, діагностики контролю освітніх досягнень здобувачів професійної освіти та оцінювання рівня професійної компетентності педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти.

Мета даної статті полягає у розкритті сучасних підходів до діагностики та оцінювання рівня професійної компетентності педагога як творчо-спрямованого суб’єкта освітнього процесу.

Виходячи із зазначеної вище мети, показниками успішності сучасного педагога

професійної освіти є наявність у структурі його особистості таких компонентів: мотиваційно-ціннісного (наявність мотивації, особистісної зацікавленості), когнітивного (наявності теоретичних знань) та операційно-діяльнісного (володіння сучасними освітніми технологіями у сфері педагогічної діяльності). Сьогодні освітні реалії, прогнозуючи появу нових педагогічних професій (експерт, інноватор, наставник, координатор освітніх онлайн-програм, тьютор, особистий куратор, розробник освітніх траєкторій, організатор проєктного навчання, ментор стартапів тощо) та враховуючи вимоги до конкурентоспроможності фахівців на ринку праці, акцентують увагу науково-педагогічних працівників брати за професійний орієнтир творчу спрямованість діяльності педагога професійної школи.

Викладення основного матеріалу. Одним із пріоритетних напрямів модернізації освіти в Україні визнано компетентісний підхід, який набуває важливого значення, так як переміщує акценти із процесу накопичення нормативно визначених знань, умінь і навичок у площину формування й розвитку у здобувачів освіти здатності практично діяти і творчо застосовувати у різних ситуаціях набуті знання і досвід. З огляду на це, актуальними завданнями, що потребують невідкладного розв’язання, є заміна освітньої парадигми із системи, орієнтованої на педагога як «ретранслятора знань» на систему, орієнтовану на здобувача освіти, згідно з якою педагог виступає в ролі організатора освітньої діяльності, а модель поведінки студента (учня, слухача) змінюється від пасивного засвоєння знань до дослідницько-активної, самостійної та самоосвітньої діяльності. Отже, як альтернатива освітньому процесу, побудованому на основі дидактичної тріади «знання – уміння – навички», при якій спостерігалась проблема відриву знань від умінь їх застосовувати, можна вважати компетентісний підхід, упровадження якого у систему професійної (професійно-технічної) освіти супроводжується покращенням взаємодії з ринком праці, підвищенням конкурентоспроможності фахівців, оновленням змісту, методології та відповідного освітнього середовища.

У Законі України «Про освіту» [5] метою професійної (професійно-технічної) освіти визначено формування і розвиток професійних компетентностей особи, необхідних для

професійної діяльності за певною професією у відповідній галузі, забезпечення її конкурентоздатності на ринку праці та мобільності і перспектив кар'єрного зростання впродовж життя. Постановою Кабінету Міністрів України (№1341 від 23.11.2011) було затверджено Національну рамку кваліфікацій [13], яка є першим практичним кроком реалізації компетентнісної концепції. У цьому важливому державному документі визначено характеристики (дескриптори чи описи) кваліфікаційних рівнів, які необхідно використовувати в освітній практиці. Зокрема, результати навчання – компетентності (знання, розуміння, уміння, цінності, інші особисті якості), яких набуває та/або здатна продемонструвати особа після завершення навчання.

Національна рамка кваліфікацій (НРК) – системний і структурований за компетентностями опис кваліфікаційних рівнів освіти. Кожен рівень – це завершений етап освіти, що характеризується рівнем складності освітньої програми, сукупністю компетентностей особистості, що визначені, як правило, стандартом освіти та відповідають певному рівню Національної рамки кваліфікацій [там само]. НРК розроблена з урахуванням Рамки кваліфікацій Європейського простору вищої освіти (2005 р.) та Європейської рамки кваліфікацій для навчання впродовж життя (2008 р.).

Відповідно до НРК компетентність/компетентності – здатність/здатності особи до виконання певного виду діяльності, що виражається через динамічну комбінацію знань, розумінь, умінь, цінностей, інших особистісних якостей і визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність упродовж усього життя.

Інтегральна компетентність – узагальнений опис кваліфікаційного рівня, який відображає основні компетентнісні характеристики рівня щодо навчання та/або професійної діяльності.

Кваліфікаційний рівень – структурна одиниця Національної рамки кваліфікацій, що визначається певною сукупністю компетентностей, які є типовими для кваліфікацій даного рівня.

Компетентнісний підхід – це спрямованість освітнього процесу на досягнення інтегральних результатів у навчанні, якими є загальні (базові, ключові) і спеціальні (предметні) компетентності тих, хто навчається. Загальні (базові, ключові)

компетентності забезпечують наступність і послідовність навчання впродовж усього життя людини, вони поступово поглиблюються і збагачуються залежно від рівня освіти. У вищій освіті та професійній підготовці виділяють, крім загальних (базових, ключових), професійні (пов'язані зі спеціальністю) та фахові (пов'язані зі спеціалізацією) компетентності.

Одним із наріжних каменів компетентнісного підходу стала нова системи оцінювання *рівня компетентності фахівців*. Досягнення життєвих компетентностей поки що не виступає результатом навчання, як це задекларовано у критеріях оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти, і не закладено до системи оцінювання їхніх навчальних досягнень. Проблема в тому, що компетентність не можна трактувати як суму предметних знань і вмінь. Це – набута в результаті навчання нова якість, що пов'язує знання й уміння із цілим спектром інтегральних характеристик якості підготовки, у тому числі і здатність застосовувати отриманні знання й уміння на практиці. Отже, *компетентність – цілісна, ні знання, ні вміння, ні досвід діяльності самі по собі не є компетентністю* [9].

Зрозуміло, що запровадження компетентнісного підходу передбачає внесення змін у систему оцінювання результатів діяльності всіх суб'єктів освітнього процесу – як педагогів, так і здобувачів освіти.

Компетентнісний підхід, будучи зорієнтованим перш за все на нове бачення цілей та оцінювання результатів професійної освіти, пред'являє свої вимоги до інших компонентів освітнього процесу – змісту, освітніх технологій, засобів контролю та оцінювання. Головним при цьому виступає проєктування та реалізація таких технологій навчання, які б створювали ситуації включення педагогів і здобувачів професійної освіти у різні види сумісної діяльності (спілкування, рішення проблем, дискусії, диспути, виконання проєктів) та сприяли формуванню у випускника високого рівня готовності до успішної діяльності у реальному житті. У такій схемі педагоги і студенти (учні, слухачі) орієнтуються на особистісно зорієнтований і діяльнісний підходи навчання, що вимагає від педагога зміни акцентів в освітній діяльності з інформаційного до організаційно-управлінського простору. Проте, першорядними для педагога

залишаються цілі, пов'язані з досягненням міцності, усвідомленості, узагальненості знань, забезпечення індивідуалізації темпу виконання практичних завдань, пошук раціонального способу розв'язання, відпрацювання прийомів і способів застосування на практиці, апробація різних навчальних стратегій тощо. Важливого значення набуває проблема забезпечення об'єктивної інформації про навчально-пізнавальну активність здобувачів освіти, їхні досягнення, необхідність корекції.

Сьогодні в освітній практиці простежуються нові тенденції розвитку в оціночній діяльності педагога професійної освіти: підвищення значущості якісних оцінок; орієнтація на особистісні досягнення учнів (студентів) і формування у них умінь самооцінки результатів навчальної діяльності; відмова від формалізованої оцінки робіт творчого характеру. Усе частіше почали говорити про необхідність розроблення автентичного оцінювання та використання портфоліо як форми автентичного оцінювання.

Педагогічний контроль – одна з основних функцій управління у закладах професійної (професійно-технічної) освіти, спрямована на одержання інформації про стан освітнього процесу та його результативність. Складником цільового педагогічного контролю є експертиза управління освітнім процесом, яка спрямована на підвищення його ефективності, координацію діяльності педагогічних кадрів за єдиною метою, наданням їм адресної допомоги, виявлення проблем і запобігання розвитку негативних тенденцій в освітньому процесі.

Якісна та ефективна контрольна-аналітична діяльність керівництва закладу професійної освіти дозволяє реалізувати системний підхід до процесу контролю як функції управління і забезпечити умови високої фахової та педагогічної майстерності педагога, його навчально-організаційної, науково-методичної, етичної, технічної підготовки, його впливу на становлення особистості здобувача професійної освіти.

Мета педагогічного контролю у закладі професійної освіти – досягнення відповідності функціонування і розвитку освітнього процесу вимогам державного стандарту професійно-технічної освіти [14].

Завдання педагогічного контролю у закладі професійної освіти:

- здійснення контролю над виконанням законодавчих і нормативних документів у сфері професійно-технічної освіти;
- діагностика, аналіз і експертна оцінка ефективності діяльності педагогічного колективу;
- вивчення результатів педагогічної діяльності, виявлення позитивних і негативних тенденцій в організації освітнього процесу, розроблення пропозицій щодо усунення негативних явищ і підвищення якості надання освітніх послуг;
- надання методичної та консультативної допомоги педагогічним працівникам за результатами аналізу проведеного контролю;
- впровадження у педагогічну практику навчального заходу сучасних освітніх і новітніх виробничих технологій із метою вдосконалення і підвищення ефективності професійної підготовки у закладі освіти;
- створення атмосфери зацікавленості, довіри і спільної творчості серед всіх учасників освітнього процесу закладу професійної освіти

Успішне досягнення мети і вирішення завдань педагогічного контролю у закладі професійної освіти можливе тільки за умови реалізації наступних принципів (вимог): цілеспрямованості, всебічності, об'єктивності, систематичності, дієвості, прозорості, компетентності, індивідуалізованості [15].

Контроль забезпечує успішне досягнення поставленої мети. Процес контролю складається з установлення стандартів, виміру фактично досягнутих успіхів і проведення корекції у випадку, якщо отримані результати істотно відрізняються від установлених стандартів.

Цілі педагогічного контролю перебігу освітнього процесу:

- діагностика і констатація обсягу та рівнів сформованих знань і вмінь здобувачів професійної освіти;
- одержання інформації про характер пізнавальної діяльності, самостійності й активності учнів (студентів, слухачів) у процесі навчання;
- визначення ефективності діяльності педагогів закладу професійної освіти;
- стимулювання і мотивація щодо вдосконалення діяльності всіх учасників освітнього процесу.

За формами організації та проведення педагогічного контролю результатів освітнього процесу у закладах професійної освіти розрізняють: поточний, тематичний, проміжний і вихідний контроль навчальних досягнень здобувачів освіти, рівень їхньої кваліфікаційної атестації. Форми і періодичність контролю визначаються робочими навчальними планами.

Мета контролю визначає вибір методів, призначення яких – забезпечення своєчасного і всебічного зворотного зв'язку між учнями (студентами, слухачами) і педагогом, на підставі якого встановлюється ступінь засвоєння здобувачами освіти знань, умінь і навичок.

У закладах професійної (професійно-технічної) освіти застосовуються методи педагогічного контролю, такі як: спостереження, порівняння, анкетування, тестування, перевірка плануючої документації, відвідування та аналіз відкритих занять і позааудиторних навчальних і виховних заходів.

У процесі проєктування освітнього процесу у закладах професійної освіти перед педагогом постає завдання вибору методів і форм контролю навчальних досягнень учнів. Необхідність забезпечення перевірки й оцінювання не тільки результату, а й процесу навчання сприяє пошуку оперативних та об'єктивних методів контролю знань. Об'єктивний підхід до оцінювання полягає в тому, що для виявлення знань необхідно використовувати адекватний інструмент. Традиційними способами контролю досить складно об'єктивно оцінити досягнення учнів (студентів, слухачів). У деякій мірі при оцінюванні відіграє роль суб'єктивне враження, через відсутність точного еталону-зразку правильного і послідовного виконання дій.

Об'єктивнішим способом контролю вважається *тестування*. Сучасна методика пропонує тест як інструмент вимірювання рівня знань, за допомогою якого можна як об'єктивно виявити якість навчання, так і оптимально керувати освітнім процесом.

Серед *переваг тестування* перед іншими формами контролю навчальних досягнень здобувачів професійної освіти можна відзначити такі:

- рівень володіння теоретичним і фактичним матеріалом перевіряється швидше, ніж при використанні традиційних методів контролю навчальних досягнень учнів;

- перевірка знань стає об'єктивнішою;
- процес перевірки спрощується у своїх процедурних аспектах;
- при використанні тестів зменшується емоційне напруження учнів, характерне для традиційних методів контролю успішності;
- тестування є однією з найтехнологічніших форм проведення автоматизованого контролю (у цьому аспекті жоден із відомих методів контролю успішності не витримує порівняння з тестуванням).

Відповідність результатів навчання вимогам законодавства та стандартів фахової передвищої освіти і є тим параметром ефективності освітнього процесу, який усталено називають якістю професійної підготовки. Справедливо виникає запитання: що варто розуміти під терміном «оцінювання якості професійної підготовки фахівців»?

У більшості наукових публікацій сутність процесу педагогічного оцінювання вчені переважно пов'язують із систематичним збиранням та інтерпретацією даних, продукуванням на їх основі суджень для організації певних дій щодо поліпшення системи. При цьому найчастіше виокремлюється наступні функції оцінювання результатів навчання здобувачів професійної освіти [12]:

- *інформаційна* (збір відомостей про здобувача освіти, студентську групу, спеціальність тощо);
- *інтерпретуюча* (встановлення ступеня сформованості знань, умінь, окремих якостей особистості, рівня згуртованості учнівського колективу, стану цифровізації освіти тощо);
- *коригуюча* (внесення певних змін в освітній процес, оптимізація методів, форм, технологій навчання і виховання, надання методичної допомоги суб'єктам педагогічної взаємодії тощо).

Цілі застосування педагогічного оцінювання якості професійної підготовки:

- для визначення навчальних досягнень здобувачів професійної освіти;
- для встановлення ефективності методів і форм організації навчання; для визначення ефективності діяльності закладу освіти;
- для визначення результативності обґрунтованого способу навчання, дидактичної технології тощо;

– для розвитку, покращення та вдосконалення «for improvement» результатів компетентнісних досягнень студентів – їхньої професійної підготовки.

Отже, педагогічне оцінювання – це процес встановлення рівня навчальних досягнень здобувачів освіти в оволодінні змістом навчальної дисципліни (теми, модуля тощо) відповідно до вимог чинних освітньо-професійних програм та освітніх стандартів. Основними компонентами оцінювання є встановлення фактичного рівня знань, зіставлення виявлених знань з еталонними, оформлення результату навчання здобувачів освіти у вигляді оцінки-балів.

Нова компетентнісна концепція вимагає перебудови традиційної системи освітнього процесу, вдосконалення змісту, форм, методів, засобів навчання, інструментів і процедур оцінювання результатів навчальних досягнень здобувачів освіти, суттєвого оновлення та модернізації комплексу провідних принципів оцінювання результатів навчання.

Останнім часом Міністерством освіти і науки України прийнято низку нормативних освітніх документів, які регламентують необхідність представлення моніторингу результатів неперервної освіти фахівця. «Положення про сертифікацію педагогічних працівників» [13], затверджене Постановою Кабінетом Міністрів України від 27.12.2018 р. № 1190, стало поштовхом для реалізації нової форми педагогічного контролю і оцінювання – технології портфоліо – з метою виявлення та оцінювання рівня професійної компетентності педагогічних працівників, які майстерно володіють методиками компетентнісного навчання і новими освітніми технологіями та сприяють їхньому поширенню.

Основна мета портфоліо – оцінювання роботи фахівця, характеру його діяльності, відстеження творчого і професійного зростання, сприяння формуванню навиків рефлексії (самооцінки). Підходи до побудови портфоліо можуть бути різними, залежно від індивідуальних особливостей фахівця. Головне, аби було проаналізовано його роботу, власні успіхи, узагальнено і систематизовано перспективні професійні досягнення, об'єктивно оцінено можливості та способи подолання труднощів для досягнення кращих результатів.

Головне призначення портфоліо для педагога – продемонструвати найзначущі результати його

практичної діяльності для оцінки власного рівня професійної компетенції.

Інше важливе призначенням портфоліо – це альтернативна форма оцінки професіоналізму і результативності педагога роботи при проведенні атестації на відповідність заявленій кваліфікаційній категорії.

Основні завдання портфоліо педагога [15]:

- виявлення рівня професійної компетентності педагогічного працівника;
- об'єктивна оцінка діяльності педагога учасниками освітнього процесу, зокрема керівництвом закладу освіти, педагогічним колективом, здобувачами освіти, стейкхолдерами;
- узагальнення і систематизація перспективного педагогічного досвіду;
- рефлексія педагогом власної освітньої діяльності;
- визначення напрямів і шляхів професійного зростання й розвитку педагогічного працівника;
- формування позитивного іміджу педагога і закладу освіти.

Практична значущість портфоліо педагога:

- можливість презентувати реальні результати своєї професійної діяльності;
- можливість визначити проблеми та перспективи у навчально-організаційній і науково-методичній видах діяльності;
- визнання необхідності підвищення рівня професійної компетентності за результатами кваліфікаційної атестації;
- можливість ліцензування, сертифікації, атестації, акредитації закладу освіти;
- можливість для адміністрації закладу освіти здійснювати неперервну діагностику та моніторинг результатів праці педагогічних працівників і якості освітнього процесу.

Ефективну діяльність сучасного педагога зараз важко уявити без використання цифрових технологій: вирішення навчальних завдань, професійна взаємодія, презентація себе та свого досвіду неможливі без виходу на широку мережеву аудиторію. В умовах цифровізації освітнього простору значного розповсюдження одержує створення портфоліо в електронній формі, що актуалізує дослідження його структури, функцій і потенціалу.

Електронне портфоліо педагога («е-портфоліо» або «вебпортфоліо») – складний програмно-методичний комплекс, спрямований

на акумуляцію створених комп'ютерних засобів навчання, розподілених інформаційно-освітніх ресурсів, нормативних документів, результатів педагогічного досвіду і досягнень педагога, творчих робіт учнів (студентів) тощо. До переваг електронного портфоліо належать: сучасність, оперативність, функціональність, ефективність, ергономічність, відкритість і прозорість [1].

Тип портфоліо – це певна форма автентичного оцінювання особистих досягнень і освітніх результатів, що розрізняється за цілями, структурою, компонентному складу, передбачуваними результатами.

У залежності від мети створення конкретного портфоліо розрізняють [10]: *портфоліо-власність* чи *особистий* (створюється для особистого використання); *портфоліо-звіт* (створюється для презентації, виступу, творчого звіту атестації); *портфоліо-самооцінка*.

У залежності від змісту портфоліо розрізняють наступні типи:

1. *Тематичне портфоліо* містить матеріали стосовно роботи з однієї теми.

2. *Портфоліо досягнень* містить кращі роботи, напрацювання, свідоцтва ефективної діяльності.

3. *Рефлексивне портфоліо* містить матеріали й оцінку (самооцінку) досягнення цілей, особливостей якості роботи з різними джерелами інформації, роздумів, відчуттів, сприймань.

4. *Проблемно-орієнтоване портфоліо* містить матеріали, що відображають цілі, процес і результат вирішення проблеми.

5. *Представницьке портфоліо* готується як підтвердження майстерності за окремими напрямками самоосвіти. Містить кращі закінчені роботи, фото, відеозаписи, матеріали на електронних носіях. Обов'язковим є письмовий аналіз.

6. *Портфоліо інформаційне* – форма організації роботи педагога з інформаційними матеріалами.

7. *Портфоліо документації або «робочий» портфоліо* демонструє професійний розвиток і зростання педагога, містить усі матеріали, починаючи від теми самоосвіти до практичного застосування і результату. Молодим спеціалістам можна розпочати зі створення такого виду портфоліо, який може містити і слабкі роботи.

Сьогодні технологія портфоліо ефективно використовується в процесі атестації педагогічних

працівників при оцінюванні рівня їхньої професійної компетентності.

Атестація педагогічних працівників – це система заходів, спрямованих на всебічне комплексне оцінювання їхньої педагогічної діяльності, за якою визначаються відповідність педагогічного працівника займаній посаді, рівень його кваліфікації, присвоюється кваліфікаційна категорія, педагогічне звання (частина 1 ст. 30 Закону України «Про освіту») [5]. *Метою атестації* є стимулювання цілеспрямованого неперервного підвищення рівня професійної компетентності педагогічних працівників, зростання їхньої професійної майстерності, розвитку творчої ініціативи, підвищення престижу і авторитету, забезпечення ефективності та якості освітнього процесу.

Оцінювання результативної діяльності педагогічних працівників за своєю сутністю є визначення їхнього рівня компетентності за основними її показниками, а тому цей процес доцільно розглядати із позиції системного підходу.

Оцінювання рівня професійної компетентності педагога – це процес системного і систематичного збирання та інтерпретації даних, що веде до з'ясування цінності одержаних результатів, а тому повинен здійснюватися за такими критеріями як: доцільність оцінювання, його якість, всебічність, достовірність, об'єктивність, прогностичність, ефективність [11].

Педагог, який атестується, представляє портфоліо в експертну групу атестаційної комісії, члени якої розглядають представлені матеріали і пишуть рецензію, у якій вказується:

- відповідність представленого матеріалу вимогам на заявлену кваліфікаційну категорію;
- повноту розкриття професійних досягнень та ефективності педагогічної діяльності атестуємого;
- позитивні сторони й недоліки професійної діяльності;
- оцінку роботи;
- інші питання на розсуд рецензента.

При проведенні експертизи портфоліо увага експертів звертається на ефективність і перспективність тематики і проблематики роботи, інноваційність форм і методів їхньої реалізації та вирішення, а також оцінюється рівень участі в них

педагога (активно: автор, доповідач, консультант; пасивно: слухач, спостерігач).

При проведенні експертизи інноваційної та експериментальної діяльності педагога вказується, чи використані результати його роботи у діяльності закладу освіти, на рівні міста, району, області. Якщо є відгуки про роботу, то які і від кого отримані.

При наявності публікацій рівень наукового видавництва, оцінюється актуальність і практична значущість публікації, ступінь наукової новизни, професійна спрямованість, межі використання (в освітній практиці закладу освіти, міста, області, країни).

Висновки та рекомендації членів експертної групи визначають ступінь реалізації педагогом особистих професійних інтересів, його можливості та здатності до подальшого розвитку.

Однією з найадекватніших форм проведення атестаційних випробувань педагогічних працівників є презентація портфоліо, у процесі якої можна оцінити не тільки професійні знання педагога, але й інші складники його професійної компетенції (наприклад, уміння вирішувати освітні проблеми у своїй професійній діяльності, відповідати новим фаховим вимогам тощо). При цьому суттєвим є перенесення акценту із зовнішньої експертизи та контролю на самоконтроль і проектування власної професійної траєкторії. Педагог здійснює проєкт власного професійного розвитку, який має довготривалий характер, відповідний сучасній ідеології навчання протягом усього життя, і результати якого він представляє на розгляд експертів.

Презентація портфоліо – форма атестаційного випробування, під час якого педагог, що атестується, представляє експертній групі свідоцтво свого професіоналізму й результатів педагогічної діяльності у формі структурованих портфоліо. Презентація може проходити у вигляді вебсайту, авторського блогу, дайджесту матеріалів навчальної та науково-дослідної діяльності, виставки навчально-методичних матеріалів, слайд-шоу, доповіді, що супроводжується комп'ютерним показом. Головна мета презентації – стисло представити основні результати виконаної роботи за певний період.

Отже, портфоліо педагога професійної освіти є реальним доказом здатності до осмислення й управління власною діяльністю. Реалізація

освітньої технології – технології портфоліо – не лише дає можливість звітування та оцінювання у роботі педагога, а й стає динамічним складником у процесі мобілізації його професійних компетенцій та інтерактивності його діяльності. У випадку вдалого розроблення, введення у дію та використання портфоліо можуть стати також важливим інструментом у процесі планування та організації навчально-організаційної та науково-методичної видів діяльності педагогічних працівників у закладах вищої професійної освіти.

Висновки. Отже, нині надзвичайно важливою стає проблема створення ефективної системи педагогічного контролю та оцінювання рівня професійної компетентності суб'єктів освітньої діяльності (педагога і здобувача освіти) як інструментів забезпечення якості професійної освіти, пошук відповідних форм, методів і засобів для вимірювання набутих фахівцем ключових і професійних компетентностей. У діяльності закладів професійної (професійно-технічної) освіти виникає необхідність в удосконаленні традиційної системи оцінки якості підготовки кваліфікованих фахівців. Від ефективності системи педагогічного контролю та оцінювання результатів освітньої діяльності залежить рівень професійної підготовки молодшої людини, успішність її діяльності та кар'єрного зростання. Тому всебічна науково-методична розробка проблем оцінювання і контролю, створення ефективних технологій діагностування рівня професійної компетентності педагогічних працівників і якості навчальних досягнень здобувачів освіти набувають особливої значущості. Використання окремих вибіркового форм і видів контролю та оцінювання неможливо об'єктивно оцінити весь спектр компетентностей фахівця, тому нагальною проблемою стає розроблення ефективної системи педагогічного контролю й оцінювання з використанням інноваційних освітніх технологій. Одним із шляхів вирішення цієї проблеми може бути розроблення багатомірних шкал, діагностувальних програм, ефективної системи моніторингу, за допомогою яких стане можливим оцінювати як зміст освіти, комплексне методичне освітнє середовище та навчальні досягнення здобувачів освіти, так і якість та ефективність освітнього процесу професійної підготовки кваліфікованих фахівців у цілому.

Список використаних джерел

1. Бойко О. І. Електронне портфоліо викладача – альтернативна форма оцінки його педагогічної діяльності та професіоналізму. *Вісник Черкаського державного технологічного університету. Технічні науки*. 2017. № 1. С. 150–155.
2. Вітченко А. О., Вітченко А. Ю. Компетентнісний підхід у сучасній вищій освіті: освітня інновація чи реформаторський симулякр доби постмодерну? *Вища школа*. 2019. № 4 (177). С. 52–66.
3. Денисенко С. М. Технологія електронного портфоліо у професійній підготовці майбутніх фахівців видавництва і поліграфії. *Педагогіка та психологія*. 2016. Вип. 53. С. 156–166.
4. Закон України «Про вищу освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
5. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
6. Кінаш І. П. Якість освіти як результат, процес та освітня система. *Науковий вісник НЛТУ України* : зб. наук.-техн. праць. Львів : РВВ НЛТУ України, 2011. Вип. 21.5. С. 363–368.
7. Леу С. О. Особливості стандартизації в системі професійної освіти і навчання Великої Британії : метод. реком. Київ, 2018. 55 с.
8. Лук'янченко Н. Д., Ларичева Г. В. Проблема якості професійної підготовки фахівців. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2011. № 16. С. 50–53.
9. Методичні рекомендації з реалізації компетентнісного підходу у змісті освіти та навчально-виховному процесі загальноосвітніх навчальних закладів : аналітичний звіт за результатами дослідження / наук. ред. Н. М. Бібік. Київ, 2010. 128 с.
10. Моделивання портфоліо педагога : навч.-метод. посіб. / Кам'янець-Подільський нац. ун-т ім. Івана Огієнка ; уклад. Н. В. Бахмат. 2-ге вид., перероблене і доповнене. Кам'янець-Подільський : ПП Буйницький О.А., 2014. 72 с.
11. Освіта дорослих : енциклопедичний словник / за ред.: В. Г. Кременя, Ю. В. Ковбасюка ; НАПН України, Нац. акад. держ. упр. при Президентові України [та ін.]. Київ : Основа, 2014. 496 с.
12. Пісарев В., Пісарєва В. Об'єктивне оцінювання – фундаментальна задача. URL: <http://ru.osvita.ua/school/method/6590/>
13. Положення про сертифікацію педагогічних працівників. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1190-2018-%D0%BF#Text>
14. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій : постанова КМУ № 1341 від 23.11.2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-п#Text>
15. Шевчук С. С. Система педагогічного контролю та оцінювання як фактор забезпечення якості професійної освіти : навч.-метод. посіб. Біла Церква : БІНПО ДЗВО «УМО» НАПНУ, 2023. 85 с.
16. Шевчук С. С., Кулішов В. С. Дидактика професійної освіти: практико-орієнтований аспект : навч.-метод. посіб. Біла Церква : БІНПО ДЗВО «УМО» НАПНУ, 2021. 212 с.

References

1. Boiko, O. I. (2017). Elektronne portfolio vykladacha – alternatyvna forma otsinky yoho pedahohichnoi diialnosti ta profesionalizmu [A teacher's electronic portfolio is an alternative form of assessment of his pedagogical activity and professionalism]. *Visnyk Cherkaskoho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu. Tekhnichni nauky [Bulletin of the Cherkasy State Technological University. Technical sciences]*, 1, 150-155 [in Ukrainian].
2. Vitchenko, A. O., & Vitchenko, A. Yu. (2019). Kompetentnisnyi pidkhid u suchasniy vyshchii osviti: osvitnia innovatsiia chy reformatorskyi symuliakr doby postmodernu? [Competency approach in modern higher education: an educational innovation or a reformist simulacrum of the postmodern era?]. *Vyshcha shkola [High school]*, 4 (177), 52-66 [in Ukrainian].
3. Denysenko, S. M. (2016). Tekhnolohiia elektronnoho portfolio u profesiinii pidhotovtsi maibutnix fakhivtsiv vydavnytstva i polihrafii [Electronic portfolio technology in the professional training of future specialists in publishing and printing]. *Pedahohika ta psykholohiia [Pedagogy and psychology]*, 53, 156-166 [in Ukrainian].
4. *Zakon Ukrainy "Pro vyshchu osvitu" [Law of Ukraine "On Higher Education"]*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> [in Ukrainian].
5. *Zakon Ukrainy "Pro osvitu" [Law of Ukraine "On Education"]*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].
6. Kinash, I. P. (2011). Yakist osvity yak rezultat, protses ta osvitnia systema [Quality of education as a result, process and educational system]. In *Naukovyi visnyk NLTU Ukraine [Scientific bulletin of NLTU of Ukraine]: zbirnyk nauk.-tekhn. prats (Is. 21, pp. 363-368)*. Lviv: RVV NLTU Ukraine [in Ukrainian].
7. Leu, S. O. (2018). *Osoblyvosti standartyzatsii v systemi profesiinoi osvity i navchannia Velykoi Brytanii [Peculiarities of standardization in the system of professional education and training in Great Britain]: metodychni rekomendatsii*. Kyiv [in Ukrainian].
8. Luk'ianchenko, N. D., & Larycheva, H. V. (2011). Problema yakosti profesiinoi pidhotovky fakhivtsiv [The problem of the quality of professional training of specialists]. *Visnyk Skhidnoukrainskoho natsionalnoho universytetu imeni Volodymyra Dalia [Bulletin of the Eastern Ukrainian National University named after Volodymyr Dahl]*, 16, 50-53 [in Ukrainian].
9. Bibik, N. M. (Ed.). (2010). *Metodychni rekomendatsii z realizatsii kompetentnisnoho pidkhodu u zmisti osvity ta navchalno-vykhovnomu protsesi zahalnoosvitnix navchalnykh zakladiv [Methodological recommendations for the implementation of the competence approach in the content of education and the educational process of general educational institutions]: analitychnyi zvit za rezultatamy doslidzhennia*. Kyiv [in Ukrainian].
10. Bakhmat, N. V. (Comp.). (2014). *Modeliuvannia portfolio pedahoha [Modeling a teacher's portfolio]: navch.-metod. posibnyk*. Kam'ianets-Podilskiy: PP Buinytskyi O.A. [in Ukrainian].

11. Kremenina, V. H., & Kovbasiuka, Yu. V. (Eds.). (2014). *Osvita doroslykh [Adult education]: entsyklopedychnyi slovnyk*. Kyiv: Osnova [in Ukrainian].
12. Pisariev, V., & Pisarieva, V. *Ob'iektyvne otsiniuvannia – fundamentalna zadacha [Objective assessment is a fundamental task]*. Retrieved from <http://ru.osvita.ua/school/method/6590/> [in Ukrainian].
13. *Polozhennia pro sertyfikatsiiu pedahohichnykh pratsivnykiv [Regulations on the certification of teaching staff]*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1190-2018-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
14. *Pro zatverdzhennia Natsionalnoi ramky kvalifikatsii [On the approval of the National Framework of Qualifications]: postanova KMU № 1341 vid 23.11.2011*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-p#Text> [in Ukrainian].
15. Shevchuk, S. S. (2023). *Systema pedahohichnoho kontroliu ta otsiniuvannia yak faktor zabezpechennia yakosti profesiinoi osvity [The system of pedagogical control and evaluation as a factor in ensuring the quality of professional education]: navch.-metod. posib*. Bila Tserkva: BINPO DZVO «UMO» NAPNU [in Ukrainian].
16. Shevchuk, S. S., & Kulishov, V. S. (2021). *Dydaktyka profesiinoi osvity: praktyko-zoriientovanyi aspekt [Didactics of professional education: practice-oriented aspect]: navch.-metod. posib*. Bila Tserkva: BINPO DZVO «UMO» NAPNU [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 25.07.2023